

Kristina Krajnc

ZA VEDNO MLADI

Koncept mladosti poudarja razmerje moči med odraslimi in mladostniki oz. med temi, ki odločajo, in temi, ki ne. Med seboj strogo ločene življenjske faze otroštva, mladosti in odraslosti so v biološkem smislu relativno jasne, v družbeno-kulturnem pa je to ločnico težko postaviti, saj nanjo vpliva več zelo različnih dejavnikov. Ločnica med mladimi in odraslimi je vsaj na področju literature, dojemanja književnosti in družbenih problematik po mojem mnenju in mnenju mojih vrstnikov popolnoma umetna, koristi pa le obstoječi tržni strukturi.

Literatura, namenjena mladim, ne sme podcenjevati bralk in bralcev, saj imajo zgodbe velik potencial za osvetljevanje družbenih težav in vzgajanje kritičnih bralcev, dovzetnih za stiske drugih, ne glede na starost. V prispevku bom poskusila nakazati pomen prepoznavanja, da mladi nismo pasivna in nerazmišljujoča marginalna družbena skupina, hkrati pa izpostaviti omejitve, s katerimi se prav zaradi mladosti srečujemo, ter poudariti, kako bistveno je, da obstajajo prostori, kjer lahko dijaki avtonomno razmišljajo, ustvarjajo in se izražajo izven vrednostnega okvirja odraslih, zato da lahko od ustaljenih družbenih norm odstopajo. Kot primer avtonomnega in samoniklega udejstvovanja bom v nadaljevanju predstavila delovanje društva Novi dijak, kot primer enakovrednega vključevanja in preseganja starostnih omejitev pa oblikovanje Festivala angažiranega pisanja Itn.

O mladih bralcih Jure Detela v eseju *Kulturniški fevdalizem* (Sodobnost, 1963, letnik 23/12) pravi: »Če se pri mladini predpostavlja neko obliko čistejše zavesti, ki ne sme biti omadeževana, ki potrebuje varuhe, in če se obenem upošteva dejstvo, da je mladina prav tako družbeno-kulturno determinirana kot odrasli, je to trditev, da naj bo mladina prikazovalec družbene popolnosti.« Literatura, ki to popolnost življenja v vati ohranja, ne ustvarja družbeno angažiranih bralcev in ljudi niti potem, ko ti odrastejo, saj če je družba popolna, v njej ni treba ničesar spremeniti. A jasno je, da ne živimo v popolnem svetu in da so spremembe nujne.

Danes poznamo kar nekaj družbeno angažiranih ustvarjalcev in ustvarjalcev, ki se temu zavestno upirajo, in poznamo precej knjig, ki družbenih problemov ne obravnavajo pokroviteljsko ali moralistično. Knjige, ki govorijo o resničnih problemih in so do bralca iskrene, vzbujajo empatijo in solidarnost, zlasti pri mlajših bralcih. Na misel mi pride danska pisateljica in aktivistka Janne Teller, ki je bila letošnja gostja Festivala angažiranega pisanja Itn. Njen mladinski roman *Nič* je bil sprva umaknjen iz danskih šolskih knjižnic, saj upoveduje krutost medsebojnih odnosov

in iskanje smisla. Avtorica meni, da prepovedi knjig niso rešitev, saj je soočanje s takimi temami nujno, dokler so del resničnosti, pomembna pa je interpretacija, umeščanje besedila v kontekst, dialog. Knjiga *Nič* se je pozneje vrnila na police, ker so jo tisti, ki jim je bila namenjena, brali in očitno potrebovali.

Jure Detela v prej omenjenem eseju govori o fenomenu, ki ga imenuje kulturniški fevdalizem. Govori o zelo determinirani shemi delovanja, znotraj katere si kot umetniški ustvarjalec zreduciran na eno samo lastnost, ki zagotavlja ustvarjalčev položaj v kulturnem prostoru. Tako avtorice in avtorje pogosto asociiramo zgolj z enim delom, eno pesmijo, eno oznako in to se nam zdi dovolj za razumevanje njihovega dela. Oznake lezbične avtorice, pisatelji moderne, afriške pesnice niso dovolj za uspešno komunikacijo med publiko in ustvarjalci, za prenos idej, vživljanje in doživljanje tega, kar nam želijo sporočiti, za to, da tekst, literatura, umetnost dosežejo svoj namen.

Učenci in dijaki zasedajo posebno nišo znotraj sheme kulturniškega fevdalizma. Mladost je le del naše razvojne poti in biološka značilnost, zato ne moremo in nečemo pristati na to, da to oznako zunanji svet ves čas poudarja, ko gre za našo ustvarjalnost, naš angažma, naše izražanje. Tako naslavljanje mladih namreč vedno predpostavlja nerealistično homogenost mladostnikov, kot da nas starost tako močno opredeljuje, da smo si v interesih in nazorih podobni, kot bi bili eno. Vprašanja, kako zdramiti mlade iz pasivnosti, kako jih pripraviti do branja, kako v njih vzbuditi zanimanje za politiko ipd., ne upoštevajo dejstva, da smo v iskanju sebe verjetno še najbolj pisana in pestra družbena skupina, kar jih obstaja, in ki na okolje reagira na sto in en način.

Ključno pa se mi ne zdi zgolj tovrstno naslavljanje mladih bralcev, ampak tudi mladih ustvarjalcev, ki se jih pogosto prav tako umesti v to medlo izvotljeno oznako. Nemoč odločanja o sebi, izraziti voljo, ki bo upoštevana, glas, ki bo štel, so potencialne skupne frustracije mladostnikov. Četudi razmišljamo, ustvarjamo, pišemo, to največkrat ostane znotraj generacijskega kroga. Včasih svoje pisanje deliš s prijatelji, če obstaja takšna platforma, ga morda deliš še z drugimi vrstniki, a ideje redko dosežejo tiste, ki odločajo.

Prvi vidik naslavljanja mladih ustvarjalcev je negativni prizvok »mladosti« kot nezrelosti, naivnosti, iluzornosti in nevednosti vseh mladih ustvarjalcev, ki še niso dobro izkusili resničnega sveta. A na nek način so pozitivni odzivi ob mladosti avtorja še bolj žaljivi, saj izražajo enako pričakovanje nezrelosti ter naivnosti in presenečenje, da je mlad človek to sploh sposoben preseči. Vsaj tak je občutek med mladimi ustvarjalci.

Za dijake je pomembno, da svoje delo vrednotijo tudi sami. Ker to po eni strani vodi v resničen, dejanski odnos do kulture in spontano, iskreno prepoznavanje njene vrednosti, po drugi strani pa šele to omogoča svoboden upor, odmik od prevladujočih nazorov, prevrednotenje ustaljenih odraslih vrednot in v kulturni prostor vnaša dodano vrednost, ki jo razmišljujoči posamezniki ustvarjajo.

Za svobodno izražanje mladostnikov je ključna finančna neodvisnost. Društvo Novi dijak, uradno Društvo ljubljanskih gimnazijcev, v katerem sem delovala, preden sem se vpisala na fakulteto, je svojevrstno zaradi več razlogov. Najprej je povsem samoiniciativno. Pred sedmimi leti so se dijaki treh ljubljanskih gimnazij uprli stereotipu pasivnega dijaka, ki je nekritičen in vsak dan hodi v šolo, iz šole domov, od doma na zabave. Ustanovili so društvo, ki bi povezovalo mlade angažirane, kritično misleče posameznike. Ker neodvisne in povsem svobodne platforme,

kjer bi lahko izven šole delili svoja razmišljanja in k razmišljanju spodbujali še svoje vrstnike ni bilo, so se odločili za izdajo revije, ki jo oblikujejo, financirajo in vsebinsko napolnijo sami, brez mentorjev in profesorjev. Čeprav nove tehnologije omogočajo poceni in hitro objavlanje ter komuniciranje vsebin, Novi dijak vztraja pri izdaji revije v fizični obliki, saj branje besedil v fizični obliki ni primerljivo z branjem na elektronskih napravah. Zato si med šolskim letom s prirejanjem različnih dogodkov prizadeva zbrati dovolj sredstev za tisk. Ko prerasteš gimnazijske klopi, načeloma zapustiš tudi društvo, ki v vsako šolsko leto stopi z drugo zasedbo. Nabiranje izkušenj v kolektivnem delu tako vodi v individualni razvoj in tudi razvoj generacije kot take.

Mladi imamo seveda tudi določne prednosti pred drugimi. Kot vsi na marginalni sceni smo pogosto eksotični dodatek programa, popestritev in osvežitev ustaljenih vsebin. Bojim se, da so nas kot društvo ravno zato kar nekajkrat vključili v kakšen program. To nam je sicer omogočilo ustvarjanje in izražanje, a želeli bi si, da bi bila namen in motivacija prava, da bi povabila izhajala iz resničnega zanimanja za naše ideje, nazore in sposobnosti. Kot posamezniki ali kot člani društva Novi dijak smo se ob mladinskih kulturnih programih večkrat srečali s situacijo, da so program že v celoti zastavili drugi, mi, naslovniki, ciljna publika, pa smo ga izpeljali. Seveda zastoj oziroma za kompetence in reference na trgu dela.

Letos smo zdaj nekdanji in sedanji člani društva Novi dijak že drugo leto sodelovali pri ustvarjanju festivala angažiranega pisanja ltn. V njegovem tretjem letu se je na našo pobudo iz imena festivala umaknil označevalec »mladinski«. Soustvarjamo ga mladi s svojimi željami, idejami, zanimanji in znanjem ter tako pomembno prispevamo k oblikovanju programa. Če pri festivalu sodelujemo, ne želimo pridevnika »mladinski«, saj je po našem mnenju naš ključni označevalec »angažiranost« – izpostavljanje angažiranih avtoric in avtorjev, literarnih del, ki obravnavajo družbene probleme, nas soočajo s šibkostmi človeških ravnanj, literaturo, ki ponuja razmisleke, s katerimi lahko gradimo boljše prihodnost. Menimo, da je mladinska literatura namenjena vsem, da vsi beremo vse, ne glede na tržne označevalce.

Takšnih samoniklih produkcij, kot je društvo Novi dijak, po svetu ni malo. Poznamo različne umetniške kolektive in širša družbena gibanja, kot je npr. Gibanje za okoljsko pravičnost, ki ga vodijo mladi. Takšna društva in gibanja nastanejo iz golega zanimanja in želje po izražanju svojih zahtev, želje po spremembi. Morda nastajajo zato, ker se družbene, okoljske, politične razmere zaostrojujejo, ker imamo občutek, da nam nekaj grozi in moramo ukrepati tudi mi.

Ne bi pa rada preveč hvalila ali idealizirala angažmaja v času srednje šole in študija. Društvo Novi dijak se srečuje z mnogimi težavami (ne le finančne narave), tudi znotraj delovanja kolektiva samega – od pomanjkanja časa (navadno zaradi šolskih obveznosti) do neizkušenosti pri reševanju konfliktov, neuspešne komunikacije in pomanjkanja motivacije. A to vse so priložnosti za učenje. Društvo še vedno deluje. Mladi naj bi bili apatični in nezainteresirani, zato je pomembno poudarjati, da to ni ena sama resnica, in osvetljevati drugačne primere. Zlasti mladi tem stereotipom ne bi smeli verjeti in tako omogočati, da se uresničujejo. V ljudeh moramo prepoznati potencial, od njih pričakovati velike stvari, še zlasti od mladostnikov.

Pomembno je, da obstajajo avtonomni prostori za mlade, kjer se lahko neodvisno razvijamo, menim pa, da morajo ideje zapustiti zaprte generacijske kroge in se pomešati v družbeni diskurz, saj lahko skupne izzive rešujemo le skupaj. Odrasli,

odločevalci in upravljalci finančnih sredstev, pa morajo to aktivno omogočati z vključevanjem mladih, ne zato ker so mladi, ampak ker so razmišljujoči in zaupanja vredni posamezniki. Predvsem zato, da bi presegli družbeni pesimizem in nihilizem, apatičnost in individualizem. Preko svobodnih prostorov, ki omogočajo združevanje, vključevanja progresivnih idej v stvarnost, preko literature, ki nas sooča z družbenimi problematikami, in kulturnega dialoga med posamezniki se lahko premaknemo na točko onkraj posplošenih oznak in zares govorimo o vsebini.